

Internationaal privaatrecht in tijden van globalisering.

“Neutraal” internationaal privaatrecht!? I could be brown, I could be blue, I could be violet sky

Nederlandse samenvatting:

In tijden van (discussies over) globalisering moet ter dege aandacht worden gegeven aan de werking van regels van internationaal privaatrecht, zo moet worden onderkend. Bestudering van aan de gang zijnde ontwikkelingen in het ipr zelf en in het ipr in interactie met andere vakgebieden vanuit het perspectief van “bescherming van zwakke partijen” en “bescherming van planetary common goods” laat toe de analyse door te voeren waartoe huidige ontwikkelingen noden en nopen.

English abstract:

In times of (discussions about) globalisation, due attention must be given to the operation of rules of private international law. Examination of the ongoing developments in private international law itself and in private international law in its interaction with other disciplines from the perspective of “protection of weak parties” and “protection of planetary common goods” allows carrying out the analysis to which current developments invite.

De titel van deze paper is deels afkomstig uit de songtekst van Mika, Grace Kelly. Cfr. ook de titel van mijn eerdere NJBlog “I could be brown, I could be blue, I could be violet sky. Over een paradigmaverschuiving in het internationaal privaatrecht”, NJBlog 28 april 2016 (<http://njb.nl/blog/i-could-be-brown-i-could-be-blue-i-could-be.19621.lynkx> (waarnaar verwezen in voetnoot 5).

De rol en taak van het ipr in tijden van globalisering

In tijden van (discussie over) globalisering moet ter dege aandacht worden gegeven aan de werking van regels van internationaal privaatrecht, zo moet worden onderkend: het vakgebied van het internationaal privaatrecht houdt zich bezig met het reguleren van privaatrechtelijke rechtsverhoudingen die zich in internationale context afspelen, met name door het bieden van een antwoord op de drie klassieke deelvragen van het ipr (de twee meer procesrechtelijke ipr-vragen van enerzijds internationale bevoegdheid, anderzijds erkenning en tenuitvoerlegging, en de deelvraag van het op de rechtsverhouding toe te passen recht). De manier waarop die deelvragen worden beantwoord, kan vergaande gevolgen hebben. Zo blijkt een welbepaalde uitvaardiging van en omgang met ipr-regels, evenals het niveau (supranationaal dan wel nationaal) waarop die regels worden geformuleerd, in zijn uitwerking veeleer liberaliserende dan wel veeleer regulerende effecten te kunnen hebben – daarbij bescherming van zwakke partijen/milieu/mensenrechten faciliterend dan wel complicerend¹ –, blijken ipr-regels access to justice te kunnen faciliteren dan wel een horde te kunnen uitmaken, etc. etc.

Nu is het zo dat ipr – alleszins toch ipr van continentale origine - de naam heeft van nature een “neutrale” wetenschap te zijn: onder impuls van de Duitse rechtsgeleerde Von Savigny werd het ipr in continentaal-Europa in de 19^e eeuw opgezet als een neutraal en a-politiek abstract verwijzingsstelsel. “Neutraliteit” is ook op dit moment, nog steeds, het in het continentale ipr overheersende paradigma.

¹ V. Van Den Eeckhout, “Competing norms and European private international law. Sequel to “Promoting Human Rights within the Union: the Role of European Private International Law””, REFGOV-paper FR20, 2008, 36 p., online te raadplegen via o.a. https://papers.ssrn.com/sol3/papers2.cfm?abstract_id=1259334 . Zeer recent schreef van Hoek (A.A.H. van Hoek, “Internationaal privaatrecht in/en de interne markt – het blijft tobben”, editorial NIPR 2016, afl. 2, 225) wat betreft de Europese context, onder verwijzing naar Saydé: “In een paper uit 2010 beschrijft Saydé hoe het Hof van Justitie op fundamenteel verschillende wijze invulling geeft aan de vraag wat de goede werking van de interne markt vereist.(A. Saydé, ‘One Law, Two Competitions: An Enquiry into the Contradictions of Free Movement Law’, Cambridge Yearbook of European Legal Studies 2010/2011, p. 365-413). Hij onderscheidt een stroming waarin partijautonomie, rechtsverscheidenheid en regulatory competition voorop staan van een stroming waarin juist regulatory neutrality wordt beoogd middels harmonisatie, beperking van de partijautonomie en aansluiting bij het recht van de afzetmarkt (level playing field). Deze twee voorkeuren leiden tot drastisch verschillende invullingen van c.q. interferenties met het conflictenrecht. (...) Bij gebreke van een heldere Europese keuze tussen deze twee modellen blijft het dus tobben voor het IPR.”

Wel is het zo dat inmiddels ook “moderne” tendensen in het ipr ingang hebben gevonden. Het “beschermingsbeginsel” bijvoorbeeld wordt gezien als een van die moderne tendensen waarbij niet “blind” wordt aangeknoopt bij een welbepaald rechtsstelsel; ipr beoogt desgevallend partijen die voor het ipr als “zwakke partijen” worden beschouwd, zoals werknemers en consumenten, een bijzondere (ipr-)bescherming te bieden. Ook andere moderne tendensen, daarin begrepen tendensen waarbij doelbewust gepoogd wordt een welbepaald doel te bereiken – en waarbij het dogma van neutraliteit wordt verlaten –, hebben her en der hun intrede gedaan in het ipr. De aloude neutrale Savigniaanse ipr-methodiek wordt dus niet altijd en overal (meer) toegepast, de Savigniaanse dogmatiek wordt niet altijd en overal (meer) nagevolgd. Het recente proces van Europeanisatie van het ipr – in gang gezet met het verdrag van Amsterdam van 1997 –, waarbij meer en meer ipr-regels door Europese instanties worden geproduceerd, wordt veelal zelfs voorgesteld als een werkelijke revolutie in het ipr, nu ipr in het teken komt te staan van (“geïnstrumentaliseerd” wordt voor) het bewerkstelligen van “Europese” doeleinden.²

Maar alleszins, of het nu lijkt te gaan om neutraal ipr of om modern ipr, en of het gaat om ipr van Europese origine of ipr van niet-Europese origine, anno 2017 wordt meer en meer onderkend dat ipr alleszins feitelijk een welbepaalde rol spéélt - en daarmee alleszins in de uitwerking geenszins “neutraal” kan worden genoemd.

Zich bevraged over toekomstige ontwikkelingen in het ipr, tonen sommigen zich voorstander van toekenning van een meer regulerende rol aan het ipr; Muir-Watt riep er reeds toe op dat het ipr het “conceit” van neutraliteit zou verlaten en “harness its tools to the protection of the planetary commons.”³ *“Despite the*

² Zie bv. J. Meeusen, “Instrumentalisation of private international law in the European Union: towards a European conflicts revolution?”, *European journal of migration and law* 2007, p. 287-305; cfr. A. Mills, “The Identities of Private International Law. Lessons from the US and EU Revolutions”, *Duke Journal of Comparative and International Law*, 2013, p. 445-475. Zie ook over de “Europeanness” van regels van Europees ipr, de op komst zijnde conferentie van 2 en 3 maart 2018 in Berlijn (<http://conflictoflaws.net/2017/save-the-date-conference-on-the-europeanness-of-european-private-international-law-1-3-march-2018-berlin/>).

³ H. Muir-Watt, “Private International Law Beyond the Schism”, *Transnational Legal Theory* 2011, p. 347-327. Over de “regulatory function” van ipr, zie bv. recent ook het werk van U. Grusic. Zie bv. ook de in zijn recente paper “Contractual networks in European Private International Law”, *International and Comparative Law Quarterly* 2016 65 (3), p. 581-614, op p. 12 in voetnoot 22 opgenomen referenties. Inzake ipr en *social justice*, schreef Grusic in *The European Private International Law of Employment*, Cambridge University Press 2015, p. 5: “*Surprisingly, however, the importance of the European private international law of*

contemporary turn to law within the global governance debate, private international law remains remarkably silent before the increasingly unequal distribution of wealth and power in the world. By leaving such matters to its public international counterpart, it leaves largely untended the private causes of crisis and injustice affecting such areas as financial markets, levels of environmental pollution, the status of sovereign debt, the confiscation of natural resources, the use and misuse of development aid, the plight of migrating populations, and many more. (...) it does mean that private international law as the constitution of private transnational governance needs to abandon the conceit of political neutrality – to the extent that neutrality is understood as an apology or a screen that prevents it from dealing head-on with the global expression of non-state power-, and harness its tools to the protection of the planetary commons”, aldus Muir-Watt in het kader van het Parijse “PILAGG” (Private International Law as Global Governance) programma.

Recent sloot van Loon⁴ zijn inaugurale lezing bij de Hague Academy of International Law af met *“In the end, private international law faces a two-fold challenge in light of globalisation: to remove outdated and parochial obstacles to productive, positive, global transnational activity, and to protect weaker parties and vital public interests, including common goods – and so to play its part in building a sustainable future for humanity and for the planet.”*

Hoe dan ook, sowieso rijst in tijden van globalisering de vraag naar de manier waarop ipr-regels – waarbij momenteel een proces van Europeanisatie van ipr-regels plaatsvindt - naar de toekomst toe (verder) vorm moeten krijgen, bevraagd kunnen worden, welke mogelijkheden/beperkingen/complicaties er ook zijn voor het ipr indien men ipr en ipr-belangen plaatst in het spanningsveld met diverse andere belangen, bekommernissen en principes: hoe “neutraal” kan en mag het ipr zich naar de toekomst (nog) opstellen?

employment is matched by the apparent lack of interest in this legal discipline by many of those interested in the role of European private law in general in achieving social justice.” Over ipr en social justice, zie ook V. Van Den Eeckhout, “The role of private international law in achieving social justice” Leiden law blog February 26, 2013 (te raadplegen op <http://leidenlawblog.nl/articles/the-role-of-private-international-law-in-achieving-social-justice>) en meerdere recente NJBlogs (<http://njb.nl/zoekresultaten.115.lynkx?q=eeckhout&submit=Zoeken>), inclusief de daar opgenomen verwijzingen naar werk van o.a. H. Muir-Watt en R. Wai.

⁴ H. van Loon, *The Global Horizon of Private International Law*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law 2016, Volume 380.

Een verschuivend paradigma? Nood aan theoretische analyse

Wat betreft de momenteel aan de gang zijnde ontwikkelingen waagde ik het zelf al te spreken van een verschuivend paradigma⁵, zeker nu meer en meer openlijk⁶ wordt gepoogd ipr-regels te modelleren voor welbepaalde beleidsdoeleinden die zich soms buiten het ipr bevinden – er vindt dan een openlijke “instrumentalisering” van het plaats.

Nu zal, zo stelde ik ook al, wellicht menig jurist stellen dat het toch geenszins uitzonderlijk is dat rechtsregels worden “geïnstrumentaliseerd” - sterker nog, mogelijk kan worden gesteld dat het hier om een vrij gangbaar fenomeen gaat. Voor het vakgebied van het internationaal privaatrecht gaat het hier echter wel degelijk om een ophefmakend fenomeen. Het in het vakgebied van het ipr overheersende paradigma is er immers, zoals hoger al gezegd, nog steeds een van *neutraliteit*. *Instrumentalisering* van ipr gaat in tegen die zogenaamde neutraliteit en doet zodoende heel zeker vragen rijzen.

Mogelijk zou nog wel kunnen worden geopperd dat het bij dit alles in het ipr niet gaat om een “nieuw fenomeen” in die zin dat hetgeen nu openlijk gebeurt

⁵ V. Van Den Eeckhout, “I could be brown, I could be blue, I could be violet sky. Over een paradigmaverschuiving in het internationaal privaatrecht”, NJBlog 28 april 2016 (<http://njb.nl/blog/i-could-be-brown-i-could-be-blue-i-could-be-19621.lynkx>). Zie ook de daar reeds opgenomen referenties naar werk van R. Michaels, A. Mills, H. Muir-Watt en R. Wai.

⁶ Bijzonder illustratief zijn ontwikkelingen in de interactie tussen ipr en migratierecht. Zie hierover eerdere publicaties zoals V. Van Den Eeckhout, “Internationaal privaatrecht en migratierecht. De evolutie van een tweesporenbeleid”, *Nemesis* 2002, p 75-88, en meerdere latere papers (waarvan de meeste zijn te raadplegen via https://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=919707), inclusief een analyse van het ontstaan van een zogenaamd tweesporenbeleid, dit mede door het proces van Europeanisatie van het ipr). Zie ook het werk van P. Wautelet waaronder recent bv. P. Wautelet, “Familles sans frontières: le droit international privé des familles entre libéralisme et rigueur” in *Actualités de droit des familles*, D. Pire (ed.), Larcier, Commission Université Palais vol. 163, 2016, p. 123-188 en de recente studie voor het Europees Parlement van meerdere experts “Private International Law in a context of increasing international mobility. Challenges and potential” (12-06-2017), te raadplegen via o.a. <http://conflictoflaws.net/2017/private-international-law-the-current-migratory-context-workshop-20-june-2017/> en [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2017\)5_83157](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2017)5_83157) (cfr. ook de opmerkingen in de “Terms of reference PIL and migration Annex II Directorate-General for Internal Policies of the Union etc IP/C/JURI/FWC/2015-002 Invitation to tender Private International Law in a context of increasing international mobility. Challenges and potential”).

binnen het ipr en met het ipr, voorheen feitelijk ook al gebeurde, maar dan op een meer impliciete en verholten manier. Het “fenomeen” zou dus in die zin mogelijk al heel lang aan de gang zijn (of zelfs al altijd aanwezig geweest zijn) – in die zin geen “nieuw” fenomeen.⁷ Maar, sowieso – zo betoogde ik ten slotte reeds eerder -, huidige dynamieken zijn alleszins nieuw in de zin dat een en ander nu, al of niet nieuw in de feiten, ook openlijk afspeelt, waarmee het denken over het ipr verandert, en vraagt om beoordeling – beredeneerde afwijzing dan wel theoretische onderbouwing en verantwoording. Daartoe is een brede analyse van aan de gang zijnde ontwikkelingen in het ipr zelf en in het ipr mede in interactie tot andere vakgebieden nodig.

Een dergelijke analyse moge dan al theoretisch zijn, in zijn uitwerking kunnen de resultaten van dergelijke analyse zeer concrete en verstrekkende gevolgen hebben.

Twee hot topics/case-studies, illustratief voor het belang/de rol van het ipr in een globaliserende samenleving en de vragen die daarbij rijzen

Het belang van de manier waarop ipr geregeld wordt, komt actueel bijzonder scherp naar voren bij bestudering van thema’s als intra-Europese detachering evenals internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het ene thema speelt zich af in Europese context, het andere in mondiale context. In beide thema’s, die momenteel hot topics uitmaken, vinden actueel heftige discussies plaats en is sprake van snelle ontwikkelingen, waarbij de rol van het ipr inmiddels ter dege wordt onderkend.⁸

⁷ Zie ook D. Coester-Waltjen in haar openingsspeech ““Totgesagte leben länger” - gilt das auch für das klassische IPR?” op de recente conferentie “Politik und Internationales Privatrecht (?)” (zie <http://conflictoflaws.net/2017/conference-report-first-german-conference-for-young-scholars-in-private-international-law/> en <https://www.jura.uni-bonn.de/institut-fuer-deutsches-europaeisches-und-internationales-familienrecht/ipr-tagung/>).

⁸ Over beide, zie nog recent twee powerpointpresentaties, te raadplegen op <https://www.slideshare.net/vvde/powerpointslidesharepremierepartiegeplaatst> (met daarin verwijzingen naar papers van M. Ho-Dac en J. Icard in het Revue d l’Union Européenne 2016, nr. 595) en <https://www.slideshare.net/vvde/powerpointslidesharedeuxiemepartie> - over dit tweede thema, zie ook G. Van Calster, “Finding SHELLter. The High Court on CSR and applicable law in Okpabi”, Gavclaw 30 January 2017 (<https://gavclaw.com/2017/01/30/finding-shelter-the-high-court-on-csr-and-applicable-law-in-okpabi/>), E. Aristova, “Suing TNCs in the English courts: the challenge of jurisdiction”, conflictolaws.net 1 February 2017 (<http://conflictoflaws.net/2017/suing-tncs-in-the-english->

In beide thema's spelen velerlei belangen en diverse juridische beginselen. In discussies over de regulering van internationale detachering binnen Europa worden actueel bijvoorbeeld argumentaties naar voren worden geschoven inzake de nood aan het bieden van (meer) bescherming aan mobiele werknemers – evenals argumentaties inzake vermijden van “social dumping”, inzake het beschermen van lokale werknemers en lokale bedrijven tegen “oneerlijke concurrentie” van buiten uit, à la limite resulterend in tendensen/oproepen tot protectionisme⁹, versus respect voor Europese fundamentele vrijheden, in het bijzonder de vrijheid van dienstenverkeer. In zulke discussies en spanningsvelden dient ipr zijn plaats te vinden.

Een analyse van deze thematiek vanuit ipr-perspectief start allicht met het poneren van het beginsel dat in het ipr de werknemer wier rechtsverhouding zich in internationale context afspeelt, bijzondere bescherming geniet. Maar hoe dit beschermingsbeginsel precies hoort uitgewerkt te worden, en mede in verhouding tot andere beginselen in en buiten het ipr – daarin begrepen de Europese fundamentele vrijheden – tot uitdrukking kan komen, vereist nadere studie, zo zal al snel blijken bij de verdere analyse van de problematiek.

Het thema is daarmee, evenals het thema van het internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen, illustratief als case-study voor het blootleggen van spanningsvelden en discussies die momenteel gepaard gaan met het zich bevragen over de rol van het ipr.

[courts-the-challenge-of-jurisdiction/](http://blog.ucall.nl/index.php/2017/02/okpabi-v-shell-a-setback-for-business-and-human-rights/)) en L. Roorda, “Okpabi v. Shell: a setback for business and human rights?”, Ucall blog 13 February 2017 (<http://blog.ucall.nl/index.php/2017/02/okpabi-v-shell-a-setback-for-business-and-human-rights/>).

⁹ Over de gelijkenissen/verschillen tussen elk en voor enkele opmerkingen over de kansrijkheid van honorering ervan in een procedure voor het Hof van Justitie, zie o.a. L. Merrett, “Posted workers in Europe from a Private International Law perspective” Cambridge Yearbook of European Legal Studies 2010-2011 vol 13 p 219 – 244 (geschreven nog voor de uitspraak Unamar – waarover infra, voetnoot 15); M. Fornasier and M. Torga, “The Posting of Workers: Perspective of the Sending State”, Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht 2013, 6, 356-365; P.C. Vas Nunes, “Social dumping. Europese Hof slaat linksaf”, Arbeid & Onderneming 2015, p. 45-56 (annotatie bij HvJ 12 februari 2015, zaak C-396/13), L. van Bochove, Overriding Mandatory Rules as a Vehicle for Weaker Party Protection in European Private International Law, Erasmus Law Review 2014, 7 (3), 147-156.

Ruimer en abstracter bekeken: analyse van de rol van het ipr in een globaliserende samenleving, vanuit het perspectief van bescherming van zwakke partijen en planetary common goods

Ruimer en abstracter bekeken en geformuleerd, gaat het hier om de rol van het ipr in een globaliserende samenleving. Aan de gang zijnde ontwikkelingen in het ipr zelf en in het ipr in verhouding tot diverse andere vakgebieden nopen tot een dergelijke studie, verder gaand en breder opgezet dan bestudering in concreto van de twee hierboven genoemde hot topics – die wel illustratief zijn voor het effect van de manier waarop ipr-regels worden uitgevaardigd en toegepast, voor de keuze ook van het niveau waarop ipr-regels worden vervaardigd en de daarbij gehanteerde techniek – daarin begrepen de afstemming tussen diverse instrumenten.¹⁰

Het huidige proces van Europeanisatie van het ipr – dat zoals hierboven al aangegeven als een “revolutie” wordt voorgesteld - noopt tot reflectie, zo wordt in de literatuur al meerdere jaren benadrukt.¹¹ Velerlei vraagpunten en spanningsvelden dienen zich aan. Welnu, het bestuderen van aan de gang zijnde ontwikkelingen vanuit het perspectief van en doorheen de lens van “ipr-bescherming van zwakke partijen” (waaronder werknemers, maar zeker niet beperkt tot werknemers) en “bescherming van planetary common goods” in dit proces van Europeanisatie van het ipr laat toe actuele dynamieken te bestuderen tot in het wezen van de daarmee gepaard gaande vraagpunten en spanningsvelden, en laat tegelijk toe de actuele dynamieken, vraagpunten en spanningsvelden voldoende breed – in een voldoende brede context - te analyseren.

¹⁰ Zie hierover bv. recent S.F.G. Rammeloo, “Europees IPR in transitie. Een pleidooi voor een betere afstemming tussen IPR en overig (secundair) Gemeenschapsrecht” in O. Vonk, S. Rutten, J. Smits, S. van Erp, T. Hartlief en C. Schwarz (eds.), *Grootboek: Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. Gerard-René de Groot ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Universiteit Maastricht*, Deventer Kluwer 2016, p. 323-334 en al eerder S.F.G. Rammeloo, “European private international law: Quo vadis? A methodological journey from Maastricht to Amsterdam, Lisbon and further – Future challenges” in M.D. Visser en A.P. van der Mei (eds.), *The Treaty on European Union 1993-2013: reflections from Maastricht*, Cambridge Intersentia 2013, p. 337-353; zie ook zeer recent over de detacheringsrichtlijn F. van Overbeeke, “The Commission’s proposal to amend the Posting of Workers Directive and private international law implications”, *NIPR* 2017, afl. 2, p. 178-194.

¹¹ Cfr. *Supra*, voetnoot 2. Cfr. de daar gesignaleerde, op komst zijnde conferentie in maart 2018.

Bestudering vanuit het perspectief van “ipr-bescherming van zwakke partijen” is bijzonder aantrekkelijk, zeker nu het antwoord op de vraag wie in welke mate en op welke wijze in het ipr bescherming moet cq kan genieten, nog niet is uitgekristalliseerd¹², noch inzake procesrechtelijk ipr, noch inzake ipr-regels van toepasselijk recht, en vandaar een vergelijking kan worden gemaakt met de “gewone”/“andere” ipr-regels. De visie die men in het ipr wil volgen inzake bescherming lijkt nog bevraagd te worden en in ontwikkeling te zijn. Zo doet de uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak Schlecker¹³ inzake toepasselijk recht op arbeidsovereenkomsten – een thematiek waarin toch heel duidelijk sprake is van een volgens ipr-normen “zwakke partij” (met name de werknemer) -, vragen rijzen over de precieze manier waarop het Hof via het ipr bescherming wil bieden aan werknemers en rijzen in die context vragen over de verhouding tussen ipr-regels en Europese fundamentele vrijheden (daarin begrepen de vrijheid van personen- en dienstenverkeer)¹⁴; zo ook zijn inzake de rechtspositie van handelsagenten de voorbije jaren een aantal spraakmakende uitspraken door het Hof van Justitie gedaan (met name Ingmar en Unamar¹⁵) waarbij de problematiek van minimumharmonisatie in Europese richtlijnen aan de orde was en zodoende ook de vraag is gerezen naar de verhouding tussen ipr-regels en

¹² Over diverse aspecten, zie bv. het werk van V. Lazic (waaronder bv. “Procedural Justice for Weaker Parties in Cross-border Litigation under the EU Regulatory Scheme”, *Utrecht Law Review* 2014, 10 (4), p. 100-117) en L. Van Bochove (L. van Bochove, “Overriding Mandatory Rules as a Vehicle for Weaker Party Protection in European Private International Law”, *Erasmus Law Review* 2014, 7 (3), 147-156 en eerder, met X.E. Kramer, L. Van Bochove en X.E. Kramer (2010), “Opgelegde bescherming in het Europese internationaal privaatrecht. Van waardenneutraal verwijzingsstelsel tot communautair beschermingsmechanisme” in F.G.M. Smeele en M.A. Verbrugh (red.). *Opgelegde bescherming in het bedrijfsrecht. Ratio, methodiek en dynamiek van dwingendrechtelijke bescherming van kwetsbare belangen in het bedrijfsrecht*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2010, p. 5-31). Zie recent bv. ook nog C. Drion, “Rechtsbescherming en internationaal privaatrecht”, *NJBlog* 22 mei 2017, met verdere verwijzingen.

¹³ Uitspraak d.d. 12 september 2013, C-64/12 (Schlecker).

¹⁴ Zie hierover recent V. Van Den Eeckhout, “Toepasselijk arbeidsrecht bij langdurige detachering volgens het wijzigingsvoorstel voor de Detacheringsrichtlijn. Enkele beschouwingen vanuit ipr-perspectief”, *INT-AR Paper* nr. 6, 2016, 16 p., <https://www.tilburguniversity.edu/nl/over/schools/law/intar/> (INT-AR Paper 6) (in uitgebreide versie (38 p.) te raadplegen op https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2786087).

¹⁵ Uitspraken d.d. 9 november 2000, C-381/98 (Ingmar) en 17 oktober 2013, C-184/12 (Unamar).

technieken van (minimum)harmonisatie, in casu via Europese richtlijnen, van materieel recht – richtlijnen waarin men ook een welbepaalde mate van bescherming wil garanderen en tegelijk ook beoogt een “onvervalste mededinging” (binnen Europa) te bewerkstelligen/verzekeren¹⁶; zo ook zijn de voorbije jaren vragen opgeworpen naar de mate waarin in een Europees ipr-instrument als de Brussel I bis verordening internationale bevoegdheidsregels kunnen/moeten worden opgenomen ten aanzien van niet-Europese verweerders, in procedures die in Europa door Europese dan wel niet-Europese eisers worden ingesteld/pogen te worden ingesteld – quid met access to justice in deze context?¹⁷ Quid ook wat betreft de verhouding tussen ipr en mensenrechten?

Ook bestudering vanuit het perspectief van “bescherming van planetary common goods” is bijzonder aantrekkelijk, in het bijzonder als geanalyseerd wordt hoe Europees ipr zich verhoudt tot het oogmerk van bestrijding van internationale milieuverontreiniging. Quid ook hier wat betreft de verhouding tussen ipr en mensenrechten?

In een analyse als hierboven aangegeven is het niet zozeer de bedoeling – alleszins is dit niet de primaire bedoeling - toepassingsgericht “oplossingen” te zoeken als wel, in bredere structuren, de diverse knelpunten, spanningsvelden en ontwikkelingen bloot te leggen en te analyseren.

Aansluitend bij de vraag of er nood is aan (bijzondere) ipr-bescherming voor welbepaalde partijen/planetary common goods en zo ja hoe die bescherming inhoudelijk bewerkstelligd moet worden, is er sowieso wel ook de vraag over desgevallend het juridisch-technisch te hanteren instrumentarium en de daarbij mogelijk opduikende knelpunten – bijvoorbeeld via regels van toepasselijk recht en/of voorrangsregels?¹⁸ Via het opnemen van bijzondere ipr-regels in een Europese ipr-verordening dan wel in een specifieke (eventueel louter interne markt – gerichte) Europese richtlijn¹⁹, of in een regulering op een nog ander

¹⁶ Cfr. supra voetnoot 9, 10 en 12.

¹⁷ In het bijzonder van niet-Europese eisers tegen Europese dan wel niet-Europese verweerders.

¹⁸ Cfr., mutatis mutandis, inzake het creëren van een “level playing field”, V. Van Den Eeckhout, “The “Right” Way to Go in International Labour Law – And Beyond” (July 3, 2015), 14 p. – in het bijzonder voetnoot 38 (te raadplegen op https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2626598).

¹⁹ Cfr. hierover reeds voetnoot 9, 10 en 12.

niveau dan het Europese? Quid ook, zoals hoger reeds aangestipt, wat betreft de verhouding tussen diverse instrumenten – zoals tussen ipr-verordeningen enerzijds, specifieke interne-marktgerichte richtlijnen anderzijds – en de verhouding tussen ipr en materieel recht, de plaats ook van ipr in huidige debatten over “transnational private law”²⁰? En quid ook wat betreft mogelijk tegengestelde ontwikkelingen inzake regulering van intracommunautaire verhoudingen enerzijds, verhoudingen die zich niet in een zuiver communautaire context afspelen anderzijds?

Zo wordt op die manier geraakt aan en gekomen tot kernvragen in het actuele debat over de toekomst van het ipr, zowel naar inhoud als naar vorm.

Bestudering²¹ van aan de gang zijnde ontwikkelingen in het ipr zelf en in het ipr in interactie tot andere vakgebieden (waaronder vooral het Europees recht, maar ook andere vakgebieden, zoals bijvoorbeeld arbeidsrecht, verbintenissenrecht (dit laatste zowel contractenrecht als buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht)) vanuit het perspectief van “bescherming van zwakke partijen” en “bescherming van planetary common goods” laat toe de analyse door te voeren waartoe huidige ontwikkelingen noden en nopen.

Veerle Van Den Eeckhout

University of Antwerp

September 2017

Deze paper is een uitgebreidere versie van de paper *“Internationaal privaatrecht in tijden van globalisering. “Neutraal” internationaal privaatrecht!?”* (februari 2017, te raadplegen via https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2919080)

²⁰ Zie hierover recent H. Dagan en A. Dorfman, “Interpersonal Human Rights and Transnational Private Law” (2016), te raadplegen op https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2860275 en <https://www.eui.eu/events/detail?eventid=136418>

²¹ De voor een dergelijk onderzoek te hanteren methode is enerzijds zuiver juridisch van aard, in de zin dat de klassieke rechtsbronnen (wetgeving, rechtspraak en rechtsleer) worden bestudeerd. Anderzijds betreft dit tegelijk een interdisciplinair onderzoek, in de zin dat het ipr niet (alleen) op zich wordt bestudeerd, maar mede in interactie met andere rechtsdomeinen – vooral toegespitst op, maar niet beperkt tot, Europees recht.